

N:o 36.

Ank. till Riksd. kansli den 17 mars 1904, kl. 3 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckta motioner angående om-
arbetning i vissa hänseenden af gällande bestämmelser om tillsättning af prästerliga tjänster.*

Till behandling af lagutskottet har Andra Kammaren hänvisat två inom nämnda kammare, under n:o 42 af herr *J. Nydal* och under n:o 69 af herr *J. G. Hazén*, väckta motioner, hvilka afse ändringar i vissa hänseenden af gällande bestämmelser angående tillsättning af prästerliga tjänster.

Motionen n:o 42 lyder sålunda:

»Vid 1902 års riksdag föreslog jag i en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 86, att Riksdagen måtte för sin del antaga följande ändrade lydelse af 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883. Rösträtt vid prästval tillkommer — — är stadgad. *I församling å landet äger hvarje röstande en röst.* I samma motion föreslogs äfven, att 30 § 1 mom. i samma lag skulle erhålla följande, af Andra Kammaren vid 1898 års riksdag godkända lydelse: Valet skall, där så önskas, förrättas med slutna sedlar.

I anledning af denna och en af herr *C. Olsson* i Viken afgifven motion, n:o 17, hemställde lagutskottet, att Riksdagen måtte i skrifvelse

Bih. till Riksd. Prot. 1904. 7 Saml. 28 Häft. (N:o 36).

till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, om och i hvad mån gällande bestämmelser om rösträtt vid prästval å landet kunna erfordra förtydligande eller jämkning, samt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till den lagändring, hvartill förhållandena anses föranleda. — Denna hemställan bifölls af Första Kammaren, hvaremot Andra Kammaren godkände en vid utlåtandet fogad reservation, i hvilken hemställdes, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana ändringar af berörda lagrum, att i församling å landet lika rösträtt vid prästval måtte tillkomma en hvar röstberättigad person, och att prästval, där så önskas, skall förrättas med slutna sedlar. De förslag till sammanjämkning af kamrarnas skiljaktiga beslut, som lagutskottet framlade i sitt utlåtande n:o 44, förkastades af bägge kamrarna.

Då jag nu går att ånyo underställa Riksdagen förenämnda reformkraf, synes det mig lämpligt upptaga det af Andra Kammaren godkända skrifvelseförslaget i hvad detsamma afser ändring af 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster, enär den ifrågasatta ändringen möjligen kan betinga ändringar äfven af andra lagrum; dock tillåter jag mig utvidga förslaget i så måtto, att det kommer att omfatta rösträttsförhållandena jämväl i stadsförsamling, hvilket torde särskildt påkallas däraf, att några pastorat bestå af såväl lands- som stadsförsamlingar.

Med hänvisning till de motiveringar, som finnas anförda i mina vid riksdagarna 1898 och 1902 afgifna motioner (n:is 85 och 86), samt herrar Zetterstrands och Lindhagens vid lagutskottets förutnämnda utlåtande, n:o 40, fogade reservationer, får jag sålunda vördsamt föreslå: 1:o) att Riksdagen ville för sin del antaga följande ändrade lydelse af 30 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883: 1. Valet skall, där så äskas, förrättas med slutna sedlar; 2:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af 26 § 1 mom. i nyssberörda lag, att lika rösträtt måtte tillkomma en hvar röstberättigad person.»

Herr Hazén anför i sin ofvanberörda motion följande:

»I anledning af motion vid sistlidet kyrkomöte fattades beslut om underdånig anhållan hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder för ändring af 42 § af lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883 i syfte att regal kyrko-

herdetjänst inom hvilket stift som helst må kunna utan förslag sökas endast af präst, som är till kyrkoherdetjänst behörig och af Konungen fått sig sådan ansökningsrätt särskildt förunnad — eller med andra ord, att vid regala pastorat den s. k. extra ansökningsrätten, såvidt den är fästad vid innehafvandet af viss tjänst, måtte upphöra.

Då på grund häraf nu förefinnes utsikt, att åtminstone en liten del af den prästerliga befordringsfrågan med det snaraste kommer till behörig behandling, vågar undertecknad — med förbigående af mera omtvistade spörsmål inom densamma — härmed framställa till öfvervägande, huruvida ej i anslutning till behandlingen af förenämnda fråga jämväl åtgärder må kunna vidtagas till behandling af en mer omfattande och, såsom mig synes, högst välbehöflig förändring med afseende på nuvarande *proceduren* för tillsättning af prästerliga tjänster.

Den *vanliga* ordningen härvid är, såsom vi väl veta, följande. Då ordinarie prästerlig tjänst blifvit ledig, skall den ofördröjligen såsom sådan kungöras till ansökan. Med afseende på ansökningsrätten är stadgadt i kungl. cirk. till konsistorium den 12 nov. 1845, att densamma skall i Hernösands stift utgöra 90 dagar och i de öfriga stifteten 60 dagar. Inom 30 dagar efter ansökningstidens utgång skall domkapitlet företaga de ingifna ansökningshandlingarna till granskning, pröfva de sökandes behörighet och därpå uppgöra förslag till tjänstens besättande. Kan det sistnämnda då ske därigenom att minst tre behöriga sökande anmält sig, så lämnas enligt kungl. cirk. den 2 nov. 1791 öfver upprättade förslaget 30 dagars klagotid. Har härmed förslaget vunnit laga kraft eller däröfver anförda besvär omsider blifvit afgjorda, följa bestämmelser från domkapitlet om profdagarna, om valförrättare och om vallängden. På grund af den omständliga skriftväxling m. m., som härmed står i samband, kan man för denna afdelning beräkna en tid af minst 30 dagar. Så kommer proftiden med dess tre söndagar och därpå den egentliga valtiden med dess frågo- och valdag, utgörande tillsammans nära 40 dagar.

Därest valet gällt komministerstjänst, så torde det nu efter 6 à 7 månaders åtgärder ändtligen vara slut, såvida klagomål ej uppkomma. Men är det fråga om kyrkoherdetjänst, vare sig regal eller konsistoriell, så är ej ovanligt, att man på frågodagen får så att säga börja på nytt. — Begagnar sig församlingen därvid af sin lagliga rätt att kalla 4:de profpredikant, så underställes ju ärendet domkapitlets pröfning och öfver dess beslut komma 30 dagars klagotid. Därefter utfärdas förordnande för 4:de profpredikanten att på förelagd dag aflägga prof. I samband

härmed utfärdas nya bestämmelser om frågodag och valdag. Sedan valet ändtligen blifvit hållet och därefter 20 dagars klagotid gått till ända, öfversändas handlingarna till Konungen. Är kyrkoherdetjänsten konsistoriell, så är ju bestämmelsen, att någon af de fyra, som varit föremål för församlingens val, skall vinna nådig utnämning; men är tjänsten regal, så är öppet rum för s. k. extra sökande att inom 21 dagar från den dag, då det uti vederbörande församling anställda kyrkoherdevalet vunnit laga kraft, hos Konungen ingifva sina ansökningshandlingar. Vid slutbehandlingen kan härmed inträffa, att hela den *årslånga* och mycket invecklade tillsättningsproceduren befinnes hafva varit ett för många mödosamt arbete utan egentligt resultat.

Som nu i korthet påpekade tillsättningsförfarande är tröttande för församlingarna, så måste det naturligtvis för vederbörande prästerskap vara rikt på smärtsamma svårigheter — svårigheter, hvilka näppeligen behöfva tolkas inför en riksförsamling, där alla dess medlemmar varit underkastade val samt därmed ock känt något af nutida folkvalens bitterhet, äfven om desamma ej räckt längre än några månader.

Genom barmhertigt, för att icke säga billigt, tillmöteskommande från de samfundets makter, hvilka hafva kyrkans lagstiftning i sin hand, torde äfven på nuvarande tillsättningsprincipens grund ej vara omöjligt att vidtaga förändringar till förenklad och förkortad procedur. Såsom exempel må anföras några erinringar i antydda riktning.

1:o) Enligt nuvarande bestämmelser är ansökningstiden 90 dagar för Hernösands gamla stift och 60 dagar för de öfriga stiftet. Denna tid var tilläfvventyrs erforderlig förr; men i följd af nutidens förbättrade samfärdsmedel och då ännu det så kallade stiftsbandet begränsar ansökningsrätten till ett mindre område, torde, såsom mig synes, densamma utan olägenhet kunna nedbringas till hälften. Inom danska och norska kyrkan har sedan länge varit den bestämmelsen, att då ett ordinarie prästämbete blir ledigt, lämnas 6 veckors ansökningstid, hvarefter, sedan biskopen i anledning af ansökningshandlingarna afgifvit sitt utlåtande, Konungen verkställer sin utnämning, och så är hela saken med ens klar.

2:o) Öfver domkapitlets förslag bland de sökande såsom ock öfver domkapitlets beslut med anledning af församlingens kallande af 4:de profpredikant skall nu vid hvarterda tillfället lämnas 30 dagars klagotid. Låter man ej alltför hårdt fångsla sig af den stränga formalismen, så kan med fog frågas, hvarför dessa uppehåll under valets fortgång numera äro erforderliga. Det är sällan klagotiden användes till besvär och, där det-

samma sker, är det sällan någon ändring vinnes. Syftemålet med berörda klagotid synes mig kunna ernås lika väl genom anslutning till det förfarande, som användes vid val af folkskolelärare. Där fortgår ju hela förrättningen med ansökan, prof, förslag och val i en följd, hvarefter, när allt inom församlingen blifvit slutbehandladt, tillfälle lämnas till besvär öfver allt, som förekommit under ärendets gång. Om likartadt förfarande kunde komma att tillämpas vid prästval, skulle tiden för detsamma blifva i afsevärd mån förkortad, hvarjämte å förslag uppförda åtminstone vunne den förmånen, att de någorlunda snart kunde blifva befriade från ett förslag, som visat sig för dem ej innebära någon utsikt till befordran.

3:o) Då 4:de profpredikant vid frågodagsförrättning kallas, är nu stadgadt, att under fortsättningen skall ny frågodagsförrättning företagas med ny justering af vallängden m. m. Det synes tvifvelaktigt, huruvida något sådant bör vara erforderligt, om man nämligen, såsom förut anförts, vidtager förändring med afseende på nuvarande klagotiden öfver domkapitlets åtgärd efter församlingens kallande af 4:de profpredikant. Tiden emellan första frågodagen och den därpå följande blir ju jämförelsevis kort, hvarför bestämmelser med afseende på vallängden och göromålen å valdagen torde kunna så affattas, att den nuvarande andra frågodagsförrättningen må befinnas öfverflödig.

Redan inför det nu anförda finner man, att utvägar ej saknas till att förkorta *tiden* för tillsättning af de prästerliga tjänster, som här åsyftas. Men det synes ej heller vara omöjligt att utfinna bestämmelser till att jämväl *förenkla* tillsättningsproceduren. Tänka vi t. ex. på nuvarande sättet för vallängdens upprättande och justering, så skulle rätt mycket vinnas, om det komme därefter, att de för kyrkostämmorna granskade röstlängderna blefve grundläggande med de anteckningar — i större eller mindre mån — som därå förefinnas. De flesta erinringar å frågodagsförrättningen gälla ju i regel mest de personer, hvilka sakna rösträtt på grund af oguldna kommunalutskylder — ett ämne för öfrigt, som är svårt att kontrollera, särskildt i sådana församlingar, där en mera stark omsättning af medlemmar förefinnes. Beträffande själva *valsättet* med upprop enligt dess nuvarande form förefinnes naturligtvis ej något synnerligt att erinra vid prästval inom *mindre* prästvalsförsamlingar; men med afseende på *större* prästvalsförsamlingar blir förenämnda valsätt i hög grad tröttande och besvärligt både för dem som skola afgifva och uppbära röster. Med ledning af erfarenheten från andra valområden torde det ej vara omöjligt att finna lämpliga utvägar till nödig förändring äfven i sistnämnda hänseende.

Då man på andra områden söker öfvergå till mera enkla former för behandling af samfundets angelägenheter, så synes mig hopp kunna få näras, att äfven i nu antydda ärende skall åtgärd vidtagas till nödiga och tidsenliga reformer. Med tanke härpå göres för den skull värdsam hemställen, att Riksdagen behagade besluta skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder till revision af nu gällande bestämmelser för tillsättning af prästerliga tjänster i det syftet, att tillsättningsproceduren måtte förenklas och till tiden förkortas.»

Den i herr Nydals förevarande motion behandlade frågan om utbytande af den för prästval nu stadgade öppna omröstningen emot val med slutna sedlar, då önskan i sådant hänseende framställes, har, såsom af motionen jämväl framgår, varit föremål för behandling af flere föregående Riksdagar, utan att dock häraf föränledts någon förändring af de bestående förhållandena. Lagutskottet har städse afstyrkt de i nämnda syfte väckta motionerna. Åren 1893 och 1894, då sådana framställningar förelågo till behandling, biföllo båda kamrarna lagutskottets ifrågavarande hemställen, men åren 1898 och 1902, då dylika motioner jämväl väcktes, antogs utskottets hemställen allenast af Första Kammaren, under det att Andra Kammaren biföll vid utskottets utlåtande i ämnet fogade reservationer, däri föreslogs, år 1898, antagande af en ändrad lydelse af 30 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883 i öfverensstämmelse med hvad herr Nydal nu yrkat, och 1902, aflåtande af en framställning till Kungl. Maj:t i motionens syfte.

Det nuvarande lagutskottet har i förevarande fråga en annan uppfattning än den, som sålunda hyllats af flera föregående Riksdagars lagutskott, och utskottet ansluter sig till motionärens mening i ämnet. Utskottet kan nämligen icke finna, att tillräckliga grunder föreligga, hvarför vid val af präst den öppna omröstningen ovillkorligen skall användas, under det att det eljest, jämväl i kommunala förhållanden, är en allmän grundsats, att val, där så äskas, skall ske med slutna sedlar. De skäl, som vid frågans föregående behandling anförts till stöd för den öppna omröstningens bibehållande i fråga om prästval, synas utskottet icke grundade på verkligheten. Det lär icke kunna bestridas, att till följd af

den öppna omröstningen vid prästval en obehörig påtryckning på de väljande kan förekomma, och det kan äfven för mången vara förenadt med ett visst obehag att behöfva offentligen tillkännagifva sin mening i en sådan angelägenhet som val af själasörjare. Att förslag om införande af röstning med slutna sedlar, där så äskas, vid ifrågavarande slags val så ofta varit å bane och, såsom ofvan nämnts, jämväl upprepade gånger antagits af Andra Kammaren, torde visa, att en ganska allmän önskan om den slutna omröstningens införande vid prästval verkligen förefinnes.

Ehuru utskottet sålunda är ense med motionären angående lämpligheten af den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden, anser sig utskottet dock icke böra nu förorda antagande af den utaf motionären föreslagna ändrade lydelsen af 30 § 1 mom. i lagen den 26 oktober 1883. Skälet härtill är att, då utskottet, såsom af det nedan anförda framgår, i anledning af herr Nydals motion i dess andra del och herr Hazéns förevarande motion föreslår Riksdagen att aflåta framställningar till Kungl. Maj:t angående omarbetning i vissa hänseenden af bestämmelserna angående tillsättning af prästerliga tjänster, det syntes utskottet lämpligast att vid och i anledning af berörda revision, om sådan kommer till stånd, jämväl nu förevarande fråga göres till föremål för utredning och förslag från Kungl. Maj:ts sida.

På grund af hvad sålunda anförts hemställer utskottet,

1:o) att Riksdagen, i anledning af motionen n:o 42, i hvad den afser ändrad lydelse af 30 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af nämnda lagrum, att därigenom föreskrifves, det prästval skall, där så äskas, förrättas med slutna sedlar.

Jämväl den andra i herr Nydals förevarande motion berörda frågan har förut varit föremål för Riksdagens pröfning. Vid 1902 års riksdag föreslogs nämligen, i sammanhang med ofvanomnämnda ändring af 30 § 1 mom. af lagen den 26 oktober 1883, sådan ändring af 26 § 1 mom. i samma lag, att vid prästval i församling å landet hvarje röstande skulle äga allenast en röst. Lagutskottet vid nämnda riksdag ansåg det visserligen icke böra förnekas, att det låge någonting för känslan tilltalande i den af motionären föreslagna bestämmelse, hvilken skulle innebära, att röstberäkningen vid prästval å landet skulle helt och hållet grundas å personlighetsprincipen, men utskottet beaktade dock, på anförda skäl, endast i så måtto berörda förslag, att utskottet, i anledning af detsamma och en samtidigt af utskottet behandlad framställning om viss inskränkning i rösträtten vid prästval, ifrågasatte en anhållan till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, om och i hvad mån gällande bestämmelser om rösträtt vid prästval å landet kunde erfordra förtydligande och jämkning, samt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till den lagändring, hvartill förhållandena ansåges föranleda. Berörda hemställan bifölls af Första Kammaren, under det att Andra Kammaren antog den i förevarande motion omförmälta, vid lagutskottets ifrågavarande utlåtande fogade reservation.

Det nuvarande lagutskottet håller före, såsom till stöd för nämnda, af motionären nu åberopade reservation anförts, att rösträtten vid prästval bör fullständigt frigöras från fyrkvalsgrunden samt att med hänsyn till den förändrade åskådning, som alltmer gör sig gällande i detta hänseende, tidpunkten nu är inne att gifva enhvar röstberättigad lika inflytande vid val af den tjänsteman, hvilkens viktigaste åligganden äro att utan anseende till personen inom församlingen besörja själavården och förkunna religionens höga sanningar.

En sådan princip är för öfrigt icke alldeles okänd i vårt land i fråga om prästval, i det att i Göteborgs församlingar, hvarest till och med en så utsträckt rösträtt tillämpas, att sådan rätt tillkommer hvarje man eller kvinna, som uppnått 21 års ålder och är för sig själf mantals-skrifven, af ålder varit öfligt, att rösterna härvid beräknas lika för alla i omröstningen deltagande.

Om för vinnande af syftet med herr Nydals motion i förevarande del erfordras ändring jämväl af andra med det af motionären omnämnda lagrum sammanhängande stadganden, lärer, för den händelse frågan öfver-

lämnas till Kungl. Maj:ts bedömande, Kungl. Maj:t icke underlåta att tillse, att eventuellt förslag i ämnet härutinnan blir uttömmande.

På grund af det anförda hemställer utskottet,

2:o) att Riksdagen, i anledning af förevarande motion n:o 42, i hvad den afser ändring af 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af berörda lagrum, att vid prästval lika röst-rätt må tillkomma en hvar röstberättigad person.

I motionen n:o 69 ifrågasattes slutligen en allmän omarbetning af bestämmelserna angående tillsättning af prästerliga tjänster i syfte att tillsättningsproceduren måtte förenklas och förkortas.

Ett af de särskilda spörsmål, som beröras i motionen, nämligen frågan om själfva valförrättningen eller valsättet, var jämväl föremål för 1902 års Riksdags pröfning i anledning af en i ämnet afgifven motion, däri ifrågasattes, att det skulle medgifvas röstberättigade vid prästval att själfva afgöra, huruvida de ville rösta utan upprop i den ordning de anlände till kyrkan och framträdde till valbordet, samt att vidtaga vissa andra anordningar för underlättande af rösträttens utöfning. Äfven denna motion afstyrktes af lagutskottet, som dock erkände, att tillämpningen af gällande bestämmelser angående ordningen för afgifvande af röster vid prästval lätteligen föranleder ganska stor tidsutdräkt. I enlighet med nämnda hemställan afslogs motionen af Första Kammaren, men Andra Kammaren antog en i ärendet inom utskottet afgifven reservation, i hvilken anfördes, att Riksdagen i anledning af de föråldrade former, hvarunder rösträtten vid prästval utöfvades, borde påkalla utarbetande af förenklade och ej på tillfälliga pröfningar beroende bestämmelser uti detta ämne, samt hemställdes, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande af förenklade bestämmelser uti ifrågavarande hänseende.

Herr Hazén synes utskottet hafva anført fullgiltiga skäl för sin ifrågavarande framställning. Att tillsättningsproceduren beträffande präster-

liga tjänster är onödigt invecklad och långsam, torde vara oförnekligt, och utskottet anser icke erforderligt att, utöfver hvad i motionen skett, anföra skäl för den omarbetning af hithörande stadganden, som utskottet anser sig böra ifrågasätta.

Utskottet hemställer alltså,

3:o) att Riksdagen, i anledning af motionen n:o 69, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande, i hvad mån gällande bestämmelser angående tillsättning af prästerliga tjänster må kunna omarbetas i syfte att förfarandet därvid förenklas, samt för Riksdagen framlägga det förslag i berörda hänseende, hvartill förhållandena kunna anses gifva anledning.

Stockholm den 17 mars 1904.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservationer:

i fråga om utskottets hemställan under 1:o) och 2:o): af herrar *Hasselrot*, *Hedenstierna*, *G. Andersson*, grefve *Lewenhaupt* och *Sundqvist*.

Herrar *Leman*, *Ridderbjelke* och *Dieden* hafva begärt få antecknad, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.